

Ny analyse kan hjælpe med at sætte de rigtige miljømål for vandløb i vandplanerne

Baggrund: Landbrugspakken lægger op til revurdering

En stor del af Danmarks vandløb er små vandløb, der engang for længe siden er gravede eller udrettede for at lede vandet bort fra marker, der ellers ikke kunne dyrkes. Den dag i dag er landbruget i store dele af Danmark stadig helt afhængigt af en god afvanding fra markerne til vandløbene i landbrugslandet.

For mange vandløb med

Landbrug & Fødevarer (L&F) har derfor siden de første udkast til vandplaner i 2010 været bekymret for, at Danmark tager for mange vandløb med i EU's vandplaner. For når vandløb er med i vandplanerne, indebærer det, at vandløbene skal have naturindhold som et naturligt vandløb næsten uberørt af menneskelig aktivitet – kaldet "God økologisk tilstand" i vandrammedirektivet.

Bekymringen i landbruget har været, at det vil kræve meget omfattende og dyre restaureringsindsatser at forsøge at få god økologisk tilstand i et vandløb, der er gravet eller kraftigt tilpasset for at kunne lede vand væk. Hvis vandløbenes vandføringsevne forringes som følge af restaureringsindsatser, der fx hæver bunden i vandløbet, er der stor risiko for, at nærliggende landbrugsarealer bliver vanskeligere at dyrke, da vandet ikke kan ledes hurtigt og tilstrækkeligt væk fra markerne.

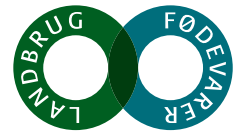
Derfor har L&F siden de første udkast til vandplaner argumenteret for, at Danmark ikke bør forpligte sig til omfattende restaureringsindsatser i små vandløb, som EU's vandrammedirektiv ikke kræver medtaget i vandplanerne – det vil sige vandløb med oplande under 10 kvadratkilometer.

På den baggrund var aftaleparterne bag Fødevarer- og Landbrugspakken enige om:

"...at alle vandløb i det foreliggende udkast til vandområdeplaner med et opland under 10 km² ca. 10.000 km skal vurderes på baggrund af opdaterede faglige kriterier for, hvornår vandløb er flade, smalle og gravede eller har begrænset økologisk potentiale og derfor ikke bør indgå i vandområdeplanerne."

Mange vandløb karakteriseret forkert

L&F har siden de første vandplansudkast også kritiseret, at hovedparten af vandløbene i de danske planer er karakteriserede som "naturlige" vandløb, selvom de retteligt burde karakteriseres som "kunstige" eller "stærkt modificerede" vandløb, netop fordi de i forrige århundreder er gravede eller tilpassede af landmænd for at få vandet væk fra markerne.

Karakteriseringen er vigtig, fordi EU's vandrammedirektiv opstiller forskellige miljømål for kunstige, stærkt modificerede og naturlige vandløb. For L&F har bekymringen været, at det vil kræve alt for store indsatser med alt for skadelige konsekvenser for afvandingen af marker og bebyggelser, hvis kunstige eller stærkt modificerede vandløb skal leve op til mål om flora og fauna som et naturligt vandløb.

På den baggrund var aftaleparterne bag Fødevarer- og Landbrugspakken også enige om at *"...foretage en udpegning af vandløb som kunstige og stærkt modificerede på baggrund af foreliggende viden."*

Med Fødevarer- og Landbrugspakken blev det yderligere besluttet, at lokale vandråd skulle inddrages og ud fra deres lokale viden melde tilbage, om de er enige i vurderingen af, hvilke små vandløb der skulle medtages i vandplanerne ud fra de opdaterede faglige kriterier – også kaldet *"opgave 1"*. Vandrådene skulle også være med til kvalificere udpegningen af kunstige og stærkt modificerede vandløb – *"opgave 2"*.

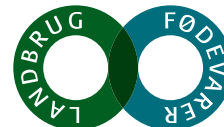
Vandrådene og kommunerne indmeldte resultaterne af deres arbejde til Miljøstyrelsen ved udgangen af 2017. Siden da har styrelsen bearbejdet inputtet med henblik på, at partierne bag Fødevarerpakken skal træffe politisk beslutning om, hvilke små vandløb der skal med, og hvordan alle vandløbene skal karakteriseres.

Fejl og mangler i de faglige kriterier for at tage små vandløb med i vandplaner

Vandrådene fik, til brug for opgaven med at vurdere hvilke små vandløb der skal med i vandplanerne, et sæt kriterier fra Århus Universitet, der ud fra vandløbets fysiske forhold som fx hældning og slyngningsgrad skulle kunne afgøre, om et vandløb levede op til de politiske kriterier i Fødevarer- og landbrugspakken. En forhåndsscreening af vandløbene med de opdaterede kriterier viste, at kun 917 km af de knap 9.000 km små vandløb i vandplanerne havde for lavt økologisk potentiale til at indgå i vandplanerne.

Desværre belyser de faglige kriterier fra universitetet kun, hvad der skal være opfyldt, for at et vandløb har godt økologisk potentiale for bunddyr i et vandløb (Faunaindekset DVFI). Dette er imidlertid helt utilstrækkeligt, da EU's vandrammedirektiv ikke kun stiller krav til bunddyr, men også til fisk, planter og kiselalger.

Konsekvensen er, at partierne bag landbrugspakken risikerer at medtage en række små vandløb, der har godt potentiale for bunddyr, men ikke for de øvrige kvalitetselementer. Når vandløb tages med i vandplanerne, så er Danmark forpligtet over for EU til om nødvendigt med meget omfattende indsatser at forsøge at nå direktivkravet om god økologisk tilstand – og mange steder er det måske slet ikke muligt.

Intet fagligt grundlag for karakterisering af vandløb

Til brug for arbejdet med at karakterisere vandløb rigtigt som enten kunstige, stærkt modificerede eller naturlige er der ikke udarbejdet noget egentligt fagligt grundlag. Miljøstyrelsen har blot bedt vandrådene pege på vandløb, der kunne være karakteriseret forkert, og dernæst bedt kommunerne om at vurdere, hvad der vil skulle til af indsatser for at bringe vandløbet i god økologisk tilstand, og hvilken vandstandsstigning i vandløbet dette evt. vil kunne medføre.

På den baggrund skal ministeriet så nu lave et oplæg til aftalepartierne om, hvilke vandløb der skal omkarakteriseres fx fra naturlige til stærkt modificerede, fordi omkostningerne ved forringet afvanding på grund af vandstandsstigning i vandløbet vil være for store.

Ny analyse viser konsekvenser for afvanding

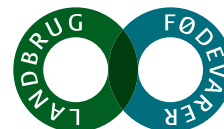
På grund af disse fejl og mangler i det faglige grundlag er landbruget bekymret for, at oplægget fra myndighederne til aftalepartierne vil være at medtage alt for mange små vandløb i vandplanerne uden reelt godt økologisk potentiale og at fastholde alt for mange vandløb som naturlige, uden blik for de store indsatskrav og konsekvenser for afvandingen, som det vil indebære.

På denne baggrund har DLS, Gefion, Sønderjysk Landboforening og L&F bedt EnviDan A/S om at lave en faglig analyse af vandløb og virkemidler, som kan kaste lys over sammenhængen mellem vandløbenes fysiske tilstand, de nødvendige indsatser for at opnå god økologisk tilstand og de afvandingsmæssige konsekvenser ved at gennemføre indsatserne.

Centralt for EnviDan A/S analyse er en opdeling af vandløbsstrækningerne i i alt 8 forskellige typer (inklusive rørlagte vandløb), der dækker hele spændet mellem det upåvirkede, naturlige vandløb til det meget modificerede vandløb, herunder rørlagte strækninger. For hver af de 8 typer er den nødvendige indsats ved manglende målopfyldelse beskrevet for de tre kvalitetselementer (smådyr, fisk og planter), og de afvandingsmæssige konsekvenser ved indsatsen er vurderet.

Analysen demonstrerer desværre med al ønskelig tydelighed, at det kræver meget større indsatser at bringe vandløb i god økologisk tilstand i forhold til alle vandrammedirektivets kvalitetselementer, end når der kun fokuseres på bunddyr, som AU har gjort med de opdaterede faglige kriterier til vandrådene.

I analysens figur 3.12 gengivet nedenfor vises de afvandingsmæssige konsekvenser af at sikre god økologisk tilstand i et moderat modificeret vandløb med lavt fald (type 4). Her ses at de afvandingsmæssige konsekvenser anført ved "+" er markant større, når det ikke kun er smådyr (DVFI), der er i fokus, men også fisk (DFFV) og planter (DVPI), uanset vandløbets størrelse.

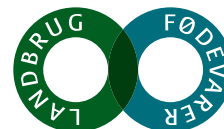

Størrelse	Afvandingsmæssige konsekvenser ift. biologiske elementer		
	DVFI	DVFI DFFV	DVFI DFFV DVPI
	Fladt terræn		
Små	+[-]	+++	+++
Mellem	+[-]	+++	+++
Store	+[-]	+++	+++

Samtidig viser analysen, at jo mere et vandløb er tilpasset (modificeret), desto større krav stiller det til restaureringsindsatser for at leve op til direktivkravene om god økologisk kvalitet for naturlige vandløb. Og jo større restaureringsindsatser jo mere skadeligt for afvandingen. Det fremgår af nedenstående tabel 3-1 hvor type-1 vandløb er det helt naturlige og uberørte, og type-8 er det mest modificerede (rørlagte).

Tabel 3-1 Opsummering af de nødvendige tiltag og virkemidler for de 8 vandløbstyper

Vandløbstype	Nødvendige virkemidler	Afvandingsmæssige konsekvenser
1	Ingen	Ingen
2	Få	Lille
3	Mange men mindre indgribende	Moderat
4	Mange og indgribende	Stor
5	Mange og indgribende	Stor
6	Mange og indgribende	Moderat/stor
7	Få men indgribende	Stor
8	Få men indgribende	Stor

Politiske implikationer

I lyset af analysen fra EnviDan ser L&F tre centrale implikationer for aftalepartierne, når de skal følge op på vandrådernes arbejde og træffe beslutning om, hvilke små vandløb der skal med i vandplanerne, og hvordan alle vandløbene i vandplanerne skal karakteriseres som naturlige, stærkt modificerede eller kunstige:

1. Når aftalepartierne skal beslutte, hvilke små vandløb, der skal tages ud af vandplanerne, bør de ikke holde sig snævert til de opdaterede faglige kriterier fra AU, men anlægge en helhedsvurdering på baggrund af de indkomne svar. Begrundede indstillinger fra vandråd om at tage et lille vandløb ud af vandplanerne bør tillægges vægt, uanset om de faglige kriterier fra AU tilsiger, at dette vandløb skal med i vandplanerne.

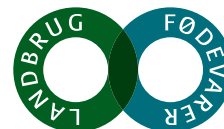
Begrundelsen er, at de opdaterede faglige kriterier kun fokuserer på smådyr, og ikke de øvrige kvalitetselementer som fisk og planter, og dermed kraftigt overvurderer, hvor mange af de små vandløb der har godt økologisk potentiale.

2. Når aftalepartierne skal afgøre, hvilke vandløb der skal omkarakteriseres fra naturlige til stærkt modificerede, bør det tillægges afgørende vægt, hvis det i vandrådsarbejdet er dokumenteret, at vandløbet er væsentligt modificeret, uanset om kommunen ikke vurderer, at målopfyldelse vil indebære vandstandsstigninger.

Begrundelsen er, at vandråd og kommuner ikke er blevet udstyret med et egentligt fagligt grundlag til at løse opgaven, og at analysen fra EnviDan viser, at jo mere et vandløb er modificeret, desto større afvandingsmæssige konsekvenser vil det generelt have at opnå god økologisk tilstand.

3. Der må ikke sættes punktum, når aftalepartierne har behandlet indstillingerne fra vandrådene. I stedet er det afgørende, at regeringen forpligter sig på at gennemgå de resterende vandløb i vandplanerne i forhold til de politiske mål i Fødevarer- og landbrugspakken.

Begrundelsen er, at Fødevarer- og landbrugspakkens mål om at afgrænse de rigtige vandløb i vandplanerne og karakterisere dem rigtigt slet ikke er løst med vandrådernes arbejde. Kun et mindretal af vandløbene i vandplanerne er blevet gennemgået af vandrådene og på et fejlfyldt og mangelfuldt fagligt grundlag.

Perspektiv

Analysen fra EnviDan kan bruges som model for og inspiration til, hvordan vandløbene skal vurderes frem mod 3. generation af vandplaner i 2021. Inddelingen i otte typer ud fra vandløbenes fysiske udseende og naturpotentiale kan anvendes til at få de rigtige små vandløb med i – og ud af – vandplanerne.

På den måde sikres det, at den politiske beslutning i aftalen om Fødevarer- og landbrugspakken om, at små, flade, smalle og gravede vandløb eller vandløb med begrænset potentiale ikke skal tages med i vandplanerne, bliver indfriet, og at negative konsekvenser for afvandingen derved kan undgås.

Endvidere kan opdelingen og den tilhørende viden om konsekvenser for afvandingen af marker og bebyggelse ved at gennemføre den nødvendige indsats bruges i forbindelse med en screening af alle vandløb i vandplanerne for, om de retteligt skal udpeges som naturlige, kunstige eller stærkt modificerede.

Det bør være i alles interesse at få de rigtige vandløb med i vandplanerne. På den måde sikres naturen, og om nødvendigt sker der en forbedring af den økologiske tilstand i de vandløb, der har et godt naturpotentiale. Indsatserne kommer til at ske de rigtige steder, og samfundets penge kan målrettes og prioriteres i stedet for at blive spredt ud over en lang række vandløbsstrækninger, hvor en del af indsatsen vil være spildt, da naturpotentialet ikke er godt.